

Vi skal tale m

ere om mundtlighed

Er gymnasielærere bevidste om, hvilken type dialog de praktiserer, og om den passer med, hvad de gerne vil opnå med undervisningen, kan det gavne elevernes læring i faget. De undersøgende dialoger er på fremmarch som et supplement til mere traditionel undervisning, siger lektor Tina Høegh, der forsker i mundtlighed og dialogprocesser.

Af **Mikkel Kamp**

Hvordan taler du med dine elever i klasseværelset? Hvordan taler de med hinanden? Bliver de klogere af at lytte til deres klassekammerater? Hvilke typer dialoger passer til netop den læring, du gerne vil opnå hos dine elever i morgen?

Sådan lyder nogle af de spørgsmål, du

kan stille dig selv, når undervisningen skal planlægges, for klassedialogen er en disciplin, der fylder meget af tiden i gymnasiet. Og har du har mange strenge at spille på i din undervisning, kan du hjælpe dine elever til at lære endnu mere, forklarer Tina Høegh,

som er lektor på SDU, hvor hun blandt andet forsker i mundtlighed og dialogprocesser.

"Vi skal ikke bevidstløst bruge den form for dialog, vi plejer. Vi skal have flere varianter, så undervisere eksempelvis kan vælge mellem at lade eleverne byde ind med deres viden og fortolkninger, eller selv styre både dialogen og indholdet i den, alt efter hvad der passer til de enkelte dele af emnet. Det er didaktiske valg, som man kan træffe i løbet af en lektion, og på den måde kan læreren skifte mellem dialogformerne," siger lektoren.

Det meste af klasseundervisningen i gymnasiet er bygget op om en lærerstyret dialog, hvor læreren stiller spørgsmål til eleverne, som så en ad gangen svarer læreren, hvorefter læreren giver en form for feedback.

Pointen med at spørge i den lærerstyrede dialog, som Tina Høegh kalder "lærerens faglige sti" er i grove træk, at læreren aktiverer eleverne i en faglig dialog med læreren og giver dem mulighed for at forsøge at følge lærerens tankerække. På den måde får eleverne indsigt i både faget og fagsproget, og samtidig får de viden om, hvordan netop deres lærer tænker i det givne fag.

"Den lærerstyrede dialogform er en mellemting mellem et lærerforedrag og en dialog. Det er den typiske samtaleform i skolen, som vi alle har oplevet, og den findes også i den måde, forældre taler med små børn på. Det er en form for dialog, vi kender rigtig godt, og som undervisere og elever er trygge ved," forklarer Tina Høegh og tilføjer, at formen blandt andet er god til at introducere fagsprog og vise, hvordan man tænker i fag eller i emner, hvor eleverne ikke har stor erfaring. Her kan læreren f.eks. introducere begreber, som eleverne gennem dialogen lærer at bruge ved at imitere.

Selvom dialogformen er den dominerende, har den i årevis været udsat for kritik.

"Kritikken går blandt andet på, at eleverne kun lærer at tænke i den retning, læreren udstikker. Derfor kan undervisnings-

formen skabe elever, der er gode til at regne ud, hvad læreren vil høre, men måske ikke bliver så gode til at reflektere og tænke selvstændigt og kreativt," siger Tina Høegh.

Gymnasierne vil have dialogen

Nu er der imidlertid også kommet fokus på en anden type dialog i uddannelsesverdenen. Det er den dialogiske undersøgelse, hvor elevernes egen viden og argumenter spiller en langt større rolle end i mere traditionel lærerstyret dialog.

"Fordelen ved den dialogiske undersøgelse er, at eleverne kan lære, hvordan de selv finder vej i materialer og emner. Samtidig reflekterer de selv over faglige spørgsmål og bliver tvunget til at argumentere for deres faglige synspunkter," siger Tina Høegh.

Der er gode muligheder for, at den dialogiske undersøgelse kan slå an. Det skyldes blandt andet, at gymnasiesektoren selv efterlyser et bredere syn på mundtlighed, forklarer Tina Høegh.

"Mundtligheden er en afgørende del af, hvad der foregår i skolerne, og derfor er der en grundsubstans, som er overset. Vi taler meget om klasseledelse, og nu er der efterspørgsel efter at komme endnu tættere på undervisningen – komme helt ind i materien i forhold til, hvordan man styrer processerne med at stille spørgsmål og give feedback," siger Tina Høegh.

Sidder du med en fornemmelse af, at du har været med til at diskutere den slags siden engang i 1990'erne, har du sandsynligvis ret. De dialogiske undersøgende samtaler har i mange år banket på for at få deres plads i undervisningen, men de er aldrig blevet fast inventar. Selvom de grundlæggende tanker langt fra er nye, er der alligevel grund til at tro, at det denne gang går bedre. Der er nemlig forskelle.

"I 1990'erne samarbejdede nordmanden Olga Dysthe med amerikanske forskere og introducerede ideer herhjemme i Norden. Samtalen i klasseværelset skulle ændres, så dialogen blev mere elevcentreret. Elevernes ideer skulle højere op på dagsordenen. Det er rigtige og gode ideer efter min mening."

Ideerne handlede blandt andet om, at lærerne skulle stille autentiske spørgsmål, hvilket oftest blev forstået som, at de ikke selv skulle kende svarene på spørgsmålene,

så elevernes fælles undersøgelse kunne være reel. Samtidig skulle lærerne bruge elevernes bidrag i den videre diskussion, så de var med til at styre retningen på undersøgelserne. På den måde hørte man flere perspektiver, og eleverne kunne opleve, at de blev taget alvorligt. Det kunne blandt andet virke positivt for deres selvtillid.

Ifølge Tina Høegh var rigtig mange lærere med på ideerne og forsøgte at føre dem ud i livet. I klasseværelset havde mange dog svært ved at få det til at fungere.

"Det er ret simpelt, men en nærmest epokegørende regel er, at eleverne ikke må række hånden i vejret, mens en af deres klassekammerater taler. Det er svært for den, der taler, når nogen vifter med fingrene omkring en, og samtidig vil de andre koncentrere sig om, hvad de selv vil sige, i stedet for at lytte."

Tina Høegh

"Det er fantastisk svært i praksis. Det er blandt andet svært for lærerne at bruge, hvad hver enkelt elev kommer med, og det kræver en anden lærerrolle at lade være med at svare og kommentere elevbidrag

hele tiden. Man kan ikke holde alle porte åbne og forstå, hvad der foregår i 25 elevers hoveder. Samtidig er det også svært at stille relevante autentiske spørgsmål, når man som lærer kender sit fag virkelig godt, og eleverne måske kun lige er begyndt. Der manglede nogle redskaber til at styre det," siger Tina Høegh.

Ny viden skaber bedre muligheder

I de senere år er forskningen og praksis kommet frem til flere redskaber til at styre de undersøgende dialoger, fortæller Tina Høegh. Det handler både om ret simple regler for, hvordan man opfører sig i en dialog, og om den mere avancerede side af sagen, som blandt andet handler om, hvordan lærerne styrer dialogen uden at styre indhold og svare på spørgsmålene. Rent praktisk er der også kommet større fokus på, at det gør en forskel for dialogen, hvordan klasseværelset rent fysisk er indrettet.

"Det styrker ikke elevernes muligheder for at lytte og bygge videre på hinandens udsagn, når de ikke kan se halvdelen af klassekammeraterne. I et traditionelt klasseværelse kan alle se læreren, men ikke nødvendigvis hinanden. Derfor skal man arbejde med en slags rundkreds eller en anden form, hvor de kan se hinanden," siger Tina Høegh og fremhæver en grundregel for, hvordan eleverne skal opføre sig undervejs.

"Det er ret simpelt, men en nærmest epokegørende regel er, at eleverne ikke må række hånden i vejret, mens en af deres klassekammerater taler. Det er svært for den, der taler, når nogen vifter med fingrene omkring en, og samtidig vil de andre koncentrere sig om, hvad de selv vil sige, i stedet for at lytte. Dermed har de ingen mulighed for at bygge videre på det, deres klassekammerat siger," forklarer lektoren.

For læreren er opgaven primært at styre dialogen – ikke at bidrage med sin viden.

"Læreren leverer ikke svar, men sørger for at holde fokus på den dialogiske undersøgelses pointer, løsningsforslag og problemer. Hun skal også sørge for, at de fremstår tydeligt for eleverne, så læreren har en meget stor opgave i forhold til processen," siger lektoren og uddyber lærerens rolle i dialogen.

"Selvom eleverne skal levere indholdet, må dialogen ikke fare i alle retninger, hvilket den kan have en tendens til. Derfor skal læreren holde fokus på emnet, tydeliggøre elevernes holdninger og huske dem på, at de skal forholde sig til og bruge noget af det, den forrige elev har sagt. På den måde bygger de videre på hinandens udsagn og opbygger viden sammen. Siger eleven, at hun er uenig med en klassekammerat, skal hun uddybe, hvad hun præcist er uenig i og hvorfor," forklarer hun.

For læreren er den helt afgørende forskel, at hun ikke er centrum for samtalen og ikke selv skal komme med svar – heller ikke når eleverne er færdige med at diskutere emnet.

"Hvis læreren byder op til dialogisk undersøgelse, må hun entydigt holde sig til det og ikke efterfølgende begynde at styre indholdet og retningen, for så er der ikke overensstemmelse mellem opgaven og dialogformen. Det vil derimod føles som pseudodialog. Hvis læreren til sidst kommer ind som overdommer, vil eleverne sandsynligvis en anden gang være mindre engagerede i selv at producere viden sammen," siger hun.

Ærlighed på metaplan

Lærer eleverne så noget af at lytte til hinandens mere eller mindre kvalificerede bud i stedet for at høre på deres underviser, som trods alt har studeret faget på universitetet?

"Det er det evindelige dilemma om, hvorvidt eleverne lærer mest af, at man indtager deres hverdagserfaringer, eller om man skal holde fast i den faglige ortodoksi, hvor læreren sikrer, at alting er faglig korrekt. Lærer eleverne, fordi læreren prædiker? Nej, de lærer, når de selv får mulighed for at reflektere over et emne," siger Tina Høegh.

Det betyder dog ikke, at lærerforedraget skal afskaffes.

"Den undersøgende dialog er ikke svaret på alle lærerens genvordigheder. Den skal bruges som en variation – ikke i stedet for – fordi eleverne bliver mere udfordrede kognitivt og kreativt, når de selv deltager i egne dialogiske undersøgelser. Når eleverne skal følge lærerens faglige sti, fylder de huller i lærerens tankebaner og spørgeretninger. I elevcentrerede undersøgelser producerer de i højere grad selv tankebanerne," forklarer Tina Høegh.

Skal den dialogiske undervisning være en gevinst, er det afgørende, at lærerne er meget bevidste om, hvad eleverne skal opnå med netop denne undervisningssekvens.

"Den undersøgende dialog egner sig til at diskutere komplekse problemstillinger og etiske spørgsmål, der ikke findes entydige svar på. Altså spørgsmål, der er relevante at have en dialog om, fordi det er nødvendigt

"Hvis eleverne går hjem med halve svar, kommer de måske tilbage næste gang og har tænkt over det eller diskuteret det med hinanden eller familien. På den måde kan man tvinge refleksion frem."

Tina Høegh

at forholde sig til flere forskellige perspektiver," siger Tina Høegh.

Selve dialogformen vil i princippet være den samme på tværs af fag, men der er store forskelle rent fagdidaktisk.

"Det er forskellige ting, det giver mening at undersøge i eksempelvis fysik og dansk, men i begge fag skal man arbejde med at få eleverne til at inddrage deres egne erfaringer. I fysik kan det være et emne om varme og kulde, hvor de for eksempel skal mærke på varmt og koldt vand og beskrive varmen og kulden ud fra, hvad de oplever, så fagbegreberne bliver blandet med erfaringerne. I litteraturundervisning kan det handle om at få elevernes egne erfaringer og oplevelser ind i undervisningen i forhold til eksempelvis litterære stemmer," forklarer lektoren.

Samtidig skal læreren overveje, om det i virkeligheden ville være bedst, hvis eleverne

fik klare svar, som bedre kan gives på andre måder end via en dialog.

"Har læreren et klart mål om, at eleverne skal lære en måde at gå til et emne på, eller at en helt bestemt viden skal synliggøres, så er lærerforedraget måske bedre, og eleverne skal ikke have en dialog om det. Så skal læreren forklare, hvordan tingene hænger sammen. Man skal tage den på metaplan med eleverne og fortælle, hvad man gør, og hvad de skal. 'Nu kører vi denne undervisningsform, og det er ikke meningen, at I skal byde ind med dialog', for eksempel. Det er vigtigt, at læreren meget klart fortæller, om eleverne skal deltage i eksperimenterende undersøgelser eller producere eksakt viden," siger hun.

Kan emnet tåle, at alt ikke er fagligt korrekt i første forsøg, er der til gengæld potentielle gevinster at hente.

"Hvis eleverne går hjem med halve svar, kommer de måske tilbage næste gang og har tænkt over det eller diskuteret det med hinanden eller familien. På den måde kan man tvinge refleksion frem. Det er et didaktisk valg, og læring må nogle gange gerne tage tid," siger hun.

Der er endnu et væsentligt forbehold, undervisere skal forholde sig til, inden de kaster sig over den undersøgende dialog. Det kræver nemlig, at der er opbygges en kultur, hvor alle tør være åbne og byde ind.

"Det er sjældent, men der findes klasser, hvor det relationelle ikke er til det. Så skal man overveje det grundigt, inden man kaster sig over den dialogiske undervisning. Det handler om trivsel, og om at man kan skabe en kultur, der får eleven til at føle sig tryk. Er det ikke på plads, skal man måske begynde et andet sted," siger Tina Høegh. ●

Tina Høegh er lektor på SDU, hvor hun blandt andet forsker i mundtlighed og dialogprocesser. Hun udgav i 2018 bogen *Mundtlighed og fagdidaktik*.

Læs mere på gymnasieforskning.dk

📖 Faglig mundtlighed og dialogisk undersøgelse: Tina Høegh.

📖 Mundtlig fortolkning – kreativ praksis i litteratur- og sprogundervisning: Tina Høegh.